

solidne vede in znanosti, ampak tudi iz rodoljubnih nagibov, ker vnanji, poimence nemški svet, po onih šnšmarskih proizvodih presoja tudi naše, t. j. slovensko prosvetno stremljenje, češ, če so že nemški proizvodi na Kranjskem tako puhli, kakšna morajo šele biti dela slovenskih sodežežanov, ki so seveda mimo nemških »minderwertig«.

Novih knjižnih pošiljatev se nam je nabralo prav v zadnjih dneh toliko, da jih nismo mogli niti površno pregledati, n. pr. publikacije družbe sv. Mohorja, »Slovenska knjižnica«, ki je prinesla P. Pajkove roman »Slučaji usode« s podobo pisateljčino, »Prva nemška vadnica« ravnatelja H. Schreinerja in dr. J. Bezjaka, Štritofov »Deutsches Lesebuch für die I. u. II. Classe slovenisch-utraquistischer Mittelschulen und verwandter Lehranstalten«. Tudi z nekaterimi drugimi nam doposlanimi knjigami smo še zaostali, a prosimo in nadajamo se, da nam gg. pisatelji in čitatelji to zamudnost oproste; polagoma pride vse na vrsto.

Boginja Živa in Bogomila nje svečenica. Prešeren je, pojasnjujoč enajsti verz vvoda h »Krstu pri Savici«, napravil v dostavku opombo: »Živa, boginja ljubezni, slovenska Vénera«. — Mislim, da se ne motim, ako trdim, da se je s to malikinjo s slovanskega Olimpa naš pesnik seznanil pri Valvasorju.

V prvem poglavju sedme knjige str. 379. pripoveduje Valvasor, da je bila Živa boginja Polabcev: »Polabci so jo posebno častili, zlasti Raceburžani. Ta malikinja je držala obe roki na hrbtu in v eni roki vinski grozd in zelen trsni list, v drugi pa zlato jabolko ali pomarančo; lasje, nazaj počesani, so ji viseli zadaj po hrbtu doli do kolen. To je bila baje pri Polabcih Venera ali boginja ljubezni. Molili so jo pa na tako zvani stolniški gori (Domberg) v Raceburgu, na kateri je pozneje Henrik Lev sezidal stolno cerkev, ki še dandanes stoji; prej pa je bila tista gora porastena z gozdičem, ki je bil tej boginji posvečen, in v katerem je stala njena podoba«. — Isto ponavlja Valvasor na 381. strani rekoč: »Živa, kateri so viseli lasje do meč. Imela pa je obe roki na hrbtu, in v eni vinski grozd z zlatim peresom, v drugi pa zlato jabolko«. Za pričo je naveden pri Valvasorju in za poroka temu poročilu Dr. Johannes Micraelius in njegova »Pomeranska kronika«. — Enako poroča, sklicujoč se na saško kroniko, tudi Konrad Schwenk v svoji knjigi »Mythologie der Slawen«, da je baje bil log boginje Žive na holmu, kjer je dal pozneje Henrik, saksonski vojvoda iz rodovine Velfske (1139—1181), s priimkom Lev, leta 1172. sezidati v romanskem slogu lepo stolnico ali katedralo. Ta holm so baje pozneje imenovali palmovnik ali palmovo goro (Palmberg). Vzrok tega poimenovanja ni povedan. — Kot boginja ljubezni je bila Živa tudi boginja rodovitnosti. Prav pomembno so jo torej upodabljali, da nastopa v mladi lepoti in bujni životvornosti spomladi, držeč za hrbtom jesenske darove; za cvetjem pomladnim pridejo darovi plodovite jeseni.

Bajeslovno to lice polabskih Slovanov, ki je Prešeren zasledil pri Valvasorju, je prenesel po potrebi svoje basni tudi k poganskim našim prednikom, k Slovencem gorenjskih pokrajin. Ali je to ravnanje v vsakem oziru upravičeno ali ne, tega vprašanja se ne mislimo dotikati. Tudi tega ne moremo razsojati, ali sploh smemo govoriti o boginji Živi ali Sivi, ali nam je staviti na nje mesto le Dēvo ali Dēvano. Temeljitejšega pojasnila o tem bi

nam bilo iskati v I. J. Hanušovi razpravi »o bohině Živě«. (Primeri: »Krek, Einleitung in die slav. Literaturgeschichte 403«). Toliko pa lahko rečemo, da sestavu in ustroju Prešernove epične pesmi to bajeslovno lice iz slovanskega panteona ugaja izborno. Priznati moramo, da je pesnik boginjo Živo prav primerno vpletel v svoj »Krst pri Savici«, in to tudi v tem slučaju, ko bi utegnila biti ta boginja samo slutvo-afrodota naših prednikov, samo poznejša iznajdba basnoslovcev, a ne proizvod bajeslovno ustvarjajoče narodove domišljije iz prastarih dob. — Ker jo pa Prešeren, kakor je videti, nekaj potez za svojo boginjo Živo posnel po grški Afroditi, oziroma po rimski Veneri, ne bo neumestno, če se ozremo nekoliko tudi na to bajeslovno bitje iz staroklasične dobe.

Afrodita je boginja ljubezni, s katero o pomladnem razvoju ljubijo nebesa mater zemljo, ne tešče in neplodne, ampak bujnorodne ljubezni, ki s svojo oživljajočo močjo v mladem letu kot životvorna iskra prošinja vse čiherno stvarstvo. Afrodita je poosebljena životvornost v naravi, vzbujalka vsega čihernega življenja, ki iz vlage osnavlja vsakovrstno rast in vse klice oplemenja in oživlja. Tam na Kipru, od razpenjenega morja oplakovanem otoku — tako pripoveduje grška bajka — je na suho stopila dična boginja, rojena iz morske pene. Trata je buhtela pod njenimi stopinjami in bujno poganjala, ko se je mlada boginja z lahnimi stopaji gibala po livadi, in Eros jo je spremljal in sladki Himeros. — Njena čud med smrtniki in neumrljivi bogovi je vedno le devsko milovanje in smehljanje, sladka ljubezen in razkoš in milotna nežnost. Slaja in milota njenega smehljanja se ljubko izraža v pridevku φιλομυεῖδης 'Αφροδίτη.

Nežen dih cefirov jo je prinesel v mehkih penah velešumečega vodovja na obalo kipersko. Hore so jo sprejele, jo oblekle v rajsko oblačilo, jo bujno okrasile in jo peljale v zbor nesmrtnih bogov, ki so jo vsi, zadivljeni od njene lepote, vzradoščenj pozdravljali — vsi so si jo zaželeli za ženo. Tako nam jo opisuje Homer v svojem himnu »Afroditi«.

Zlata Afrodita in sladkonasmehljiva, leponakitna in vekotrepalna, to so nje navadni pridevki; ona ima zapeljivo ljubeznivostno opasico, v kateri tiči ves čar in vsa dražest, vsa pohot in prikupljiva zapeljivost, ki celo modra srca preomami in iznemodri. Drugi pridevki poudarjajo bleščečo lepoto nje oči, zapeljivost pogleda, beloto tilnika in nedrija, ljubkost njenih ust, podobnih brstnemu rožnemu popku. Lepa žena se skratka primerja vselej z Afrodito.

Posvečena ji je cvetna pomlad, nje pisano cvetje in nežno rastlinje, zlasti mirte in rože, pa tudi kar sploh raste po vrtih in podmoklih tratah. In tako je kot boginja životvorne vlage zlasti znana 'Αφροδίτη ἐν κήποις, ἐν καλὰμοις, ἐν ἔλει t. j. Afrodita v vrtih, v trstju, v mužah. Častili so jo kot 'Αφρ. ἀνθεῖς, kot boginjo klitja in cvetja v okrasu bujnih cvetov in svežih vencev. Razen mirte in rože ji je bilo iz rastlinstva zlasti posvečeno jabolko, izmed živalstva pa oven, kozel, zajec, golob, vrabec in sploh živali zaljubljene in radoprodne čudi.

Iz vlage morske torej, kakor pravi bajka, se je rodila Afrodita, a njeno češčenje je ostalo tudi večjidel v vedni zvezi z morjem. V pristaniščih in ob morskih naselbinah je imela svoja svetišča kot varuhinja in pokroviteljica pomorske vožnje (Αφρ. ποντίς λυμενίς πελαγίς i. t. d.). In

če pomislimo, da se nahaja Živino častišče Raceburg v obmorski pokrajini, da stoji i v Prešernovem »Krstu« Živino svetišče na otoku Blejskega jezera sredi vodovja, tedaj sodim, da jo je prav primerno primerjati z grško Afrodito pomorkinjo. Ta Afrodita pomorkinja — *Κόρη θηλασσία* jo zove Muzajos v svojem τὴν τὴν Ἰσὶν Ἄφροδρον naslovljenem spevu (v. 319.) — je imela med drugimi znamenito svetišče v Sestu, primorskem mestu v Trakiji na evropski strani ob Helespontu, a ne v Abidu na maloazijski strani, kakor bi se moralo posneti iz Prešernovih besed:

Hči Bogomila lepa ko devica
Sloveča Hero je bila v Abidi.

Tudi v »Ljubljanskem Zvonu« se opetovano nahaja ta zamemba v spisih in odstavkih o Carigradu, n. pr. III. 751.: »tukaj v Dardanelih je plaval nekdanj Leander iz Evrope v Azijo, obiskat svojo ljubico Hero.« in XVI. 46.: »Povod temu romanu o Heri in Leandru je dal morski svetilnik, ki je stal blizu starega Abida. Tam je bilo gotovo tudi imenitno svetišče Artemide, in Hera je bila njena duhovnica.« Ne! Hero je bila duhovnica boginje Afrodite, a ne v Abidu, ampak v Sestu. Tako nam izpričuje Muzajos v zgoraj citirani epični pesmi. Tako nam izpričuje Ovid v 17. pismu heroid, kjer Leander, pišoč svoji ljubici, začne pismo tako-le:

»Dekle iz Sesta, pozdrav Ti pošilja Abidski mladenič.« In s tem se ujema tudi Schiller, ki poje v 3. kitici svoje balade »Hero und Leander« (prevedeno) tako-le:

Tam ob skalnem stolpu Sesta
Polje Dardanelska cesta
V grozen šum morjá vodé;
Deva tam na stolpnem zidu
Se ozira prot Abidu,
Kjer ji biva ljubej njé.
Do nasprotnega obmorja
Ni mostu, ah, ni brvi,
Ni prevoznega plovila —
To ljubezni ne udriži!

Torej Hero je bila v Sestu v Trakiji na evropskem bregu Helesponte ožine (Thressa puella, Ov. Her. XVIII. 100.), a njen ljubimec Leander v Abidu na azijskem obrežju Dardanelske tesnine. Hero je bila svečenica Afrodite pomorkinje (*θηλασσία*), ki je imela v Sestu svoje svetišče, a v slaboglasnem Abidu je uživala Ἄρρ. πόρνη (blodnica) posebno češčenje. —

S to slopečo lepoticco iz Sesta, z Afroditino svečenico Hero primerja Prešeren Bogomilo, duhovnico Živino. Ne popisuje nam na drobno njenih dražesti in krasov in čarobnih milin, ne analizira nam njene lepote, nego po vzgledu drugih pesnikov nam označi Bogomilino lepoto s tem, da jo primerja z drugo čarobno krasoto. Tako tudi Homer (H. XIX. 282.) primerja lepo Brizeido z zlato Afrodito in (Od. XVII. 36.) velerazumno Penelopejo z Artemido in z zlato Afrodito. In Schiller v svoji baladi (2. 4.) pravi:

»Hero brstna kakor Heba«.

Ovid v omenjenem 17. pismu heroid primerja lepo svečenico Hero z Diano in Venero, češ, da, izimši milotni obličji teh dveh boginj, ga ni najti lepšega obraza mimo dražestnega obličja krasne svečenice Here. Kolikor zaostajajo druge svetle zvezde za srebrno lučjo Luninih (Dianinih) žarkov, meni Leander, za toliko nadkriljuje krasota njegove Here vse druge krasote. — Prispodabljanje z znamenitimi vzori je mogočnejše nego podrobno opisovanje!

Toda naš Prešeren je razumel še vse lepše nego s primerjanjem s slovečo Hero povzdigniti lepoto in miloto svoje Bogomile:

»Nedolžnost vnema ji oči in lica,
Lepôte svoje sama le ne vidi

Ovenčal jo je z najsijajnejšo obdretjo prave ženskosti, s skromno naivnostjo. — L. P.

»Dalibor« v dunajski dvorni operi. Veliko, sijajno zmago si je stekel slovanski genij dne 4. oktobra v naši prestolnici; uspeh opere »Dalibor« je bil izreden; glasba in uprizoritev sta zmagovito izpodbili vse nasprotniške namere. Politični položaj, strastni parlamentarni boj — vse to bi imelo biti povod demonstraciji proti proizvodu češke muze in s to demonstracijo naj bi se tudi preprečilo imenovanje nadarjenega dirigenta — po rodu žida — za direktorja dvorne opere. Zato se je očito hujskalo dan na dan v protisemitskih listih proti poslovanjenju dunajske opere, dasi v tem zavodu že od nekdanj prevladujejo italijanski in francoski umotvori, ne da bi se bil kdo nad tem spotikal — samo Slovana ne! Res smo se bali, da se posreči našim neprijateljem mrzka nakana, saj še nismo bili pozabili, da so l. 1883. s škandali preprečili ponovitev Dvořakove opere »Selma sedlak« ter s tem za več nego za deset let onemogočili uprizoritev vsake slovanske skladbe. Na Nemškem sta uspevala Glinka in Čajkovski, na Dunaju pa si do razstave l. 1892. ne bi bil nihče upal uprizoriti niti kega dela Avstrijca Smetane, samo zategadelj, ker je bil Čeh. V tem letu pa se je predrl led; Smetanova dela so zmagovito nastopila po vseh nemških odrih, in opere »Prodana nevesta«, Poljub« in »Dalibor« so se udomačile v vseh nemških repertoarjih.

»Dalibora« je torej podala letos tudi dunajska opera, in z njim si je kakor že preje s »Prodano nevesto« vrlo popolnila svoj repertoar. Obe operi se najskrbljiveje proizvajata ter v vsakem oziru dovršeno uprizarjata. Smetana je zložil »Dalibora« l. 1868. To je važno za oceno dela; kajti tačas Wagnerjeva preosnova nemške opere še ni bila završena, in Wagner se je moral še vedno hudo boriti za svoje nove ideje, a Smetana je že tedaj spoznal in sprejel njegova načela kot prava, ne da bi bil pri tem postal posnemalec ter le količkaj svoje izvirnosti izgubil. »Dalibor« je nalik Wagnerjevim muzikalnim dramam daleko prehitel svoj čas, zato sovrstniki niso prav poznali niti Wagnerja niti Smetane, niti niso vedeli ceniti njiju del, katera si šele sedaj pridobivajo največje priznanje. Takisto so se Čehi sicer navduševali za »Prodano nevesto« — ki je sicer res posebne vrste biser med operami — toda napram »Daliboru« so bili malomarni ter so šele pozneje poravnali svojo krivdo. —